

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

- Bullying: com actuar davant d'aquest?

Laura Bonnín Simó

Grau d'Educació Primària

Any acadèmic 2020-21

DNI de l'alumne: 78220535L

Treball tutelat per Maria Teresa Adame Obrador
Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
		X		

Paraules clau del treball:

Bullying, autoestima, educació en valors, plans de convivència, prevenció, detecció, intervenció.

Resum

El bullying és un fenomen social que ha existit al llarg de la història. Antigament, no tenien tanta consciència, ja que la majoria de les escoles se centraven més a ensenyar coneixements acadèmics ignorant així, la importància de l'educació emocional. Però actualment, el sistema educatiu i la societat està essent més sensible respecte al problema per la qual cosa les famílies i víctimes denuncien més els casos i pressionen per obtenir solucions. Per aquest motiu, és important saber quin paper juga l'educació emocional a l'hora de gestionar les emocions d'una manera positiva.

L'objectiu del Treball de Fi de Grau és reflexionar sobre l'assetjament escolar, els afectes que provoca i la importància que té una bona educació en valors i emocionals per saber controlar-nos davant una situació de bullying, així com una anàlisi dels plans de convivència dels diferents centres per detectar el grau d'implicació d'aquests damunt el pla i veure si són suficients per a la prevenció, detecció i intervenció d'aquest problema.

Paraules clau: Bullying, autoestima, educació en valors, plans de convivència prevenció, detecció, intervenció.

Abstract

Bullying is a social phenomenon that has existed throughout history. In the past, they were not as aware as most schools were more focused on teaching academic knowledge, thus ignoring the importance of emotional education. But at present, the education system and society are becoming more sensitive to the problem, and this is why families and victims report more and press for solutions. For this reason, it is important to know what role emotional education plays in managing emotions in a positive way.

The aim of the Final Project is to reflect on bullying, the affections it causes and the importance of having a good education in values and emotionally to know how to control ourselves in the face of a bullying situation, as well as an analysis of the coexistence plans of the different centers to detect the degree of involvement of these on the plan and see if they are sufficient for the prevention, detection and intervention of this problema.

Keywords: Bullying, self-esteem, values education, coexistence plans, prevention, detection, intervention.

Índex

1. Tema del treball	5
1.1. Justificació	5
2. Objectius	8
3. Metodologia	9
4. Continguts teòrics	11
4.1. Què és l'assetjament escolar o bullying?	11
4.2. Criteris que caracteritzen l'assetjament escolar	12
4.3. Tipologia d'assetjament escolar	14
4.4. Agents implicats: els acusadors, les víctimes i els espectadors	15
4.5. L'autoconcepte i l'autoestima	16
4.5.1. Importància de l'autoestima pel benestar social	17
4.5.2. Característiques dels infants amb autoestima alta o baixa	18
4.5.3. Factors que influeixen a l'autoestima	19
4.6. Conseqüències personals i psicosocials del bullying	20
4.7. L'educació en valors	21
4.8. Estat actual del Pla de Convivència a Mallorca	23
5. Estudi dels plans de convivència dels centres de sa Pobla i Muro	24
5.1. Introducció	24
5.2. Metodologia	25
5.3. Anàlisi de la població dels centres.....	26
5.4. La convivència als centres	27
5.5. Protocol d'actuació segons el departament d'Inspecció Educativa.....	29
5.5.1. Anàlisi del protocol d'actuació dels centres des de les pàgines webs i les seves aportacions	31
6. Conclusions	47
7. Referències bibliogràfiques	50
8. Annexos	54

1. Tema del treball

El bullying no és un problema exclusiu en el nostre dia a dia, sinó que és on actualment, la societat ha agafat més consciència dels comportaments agressius que es viuen el dia d'avui, especialment dins les aules. Segons Goleman (1996):

Uno de los momentos en los que la ineptitud social resulta más dolorosa y explícita es cuando el niño trata de acercarse a un grupo de niños para jugar. Y se trata de un momento especialmente crítico porque entonces es cuando se hace patente públicamente el hecho de ser querido o de no serlo, de ser aceptado o no. (p.110)

L'assetjament escolar és un fenomen greu i molt complex en el qual intervenen múltiples factors i que ens afecta a tots. Amb l'educació emocional podem explicar què són les emocions i quins efectes tenen sobre el nostre comportament, de manera que permeten entendre que segons la funció de cada emoció, actuem d'una manera o d'una altra. “La educación emocional es un proceso educativo, que debe ser continuo y permanente, con el que pretendemos conseguir que el niño desarrolle las competencias emocionales básicas para la vida, que le servirán para mantener una mejor convivencia ciudadana, evitando la violencia (Muñoz Vivas, 2009).” Per la qual cosa, com a docents, la nostra feina educativa és prendre consciència d'aquesta problemàtica assumint responsabilitats davant els diferents casos, evitant que es donin casos de violència entre els nostres alumnes.

Per aquest motiu, es presenta una anàlisi del Pla de Convivència que presenten els centres investigats per veure si són competents per a la prevenció, detecció i intervenció de l'assetjament escolar amb la intenció d'acostar-nos més a la realitat que tant temem: el bullying.

1.1 Justificació

L'elecció d'aquest tema sorgeix de la necessitat de prendre consciència d'un problema que genera molts de dubtes i que avui en dia va augmentant la sensibilitat davant el problema. Amb el pas dels anys el sistema educatiu i la societat han canviat en aspectes com és l'educació emocional, un tema que juga un paper important dins el *bullying*.

D'altres, en canvi, que han distorsionat conductes a causa de la permissivitat de certes actituds; fet clau per entendre el que passa avui en dia dins les classes i on hem d'actuar per posar-li fi.

El problema del acoso escolar (bullying) se ha caracterizado hasta hace bien poco por ser un fenómeno oculto, que, pese a haber estado presente desde siempre en las relaciones entre los menores en los centros educativos y fuera de los mismos, no ha generado estudios, reflexiones o reacciones ni desde el ámbito académico ni desde las instancias oficiales. (Teruel, 2007, p. 117)

Ortega y del Rey (2019) afirmen que “la preocupación tanto de la comunidad educativa como de la sociedad sobre los episodios de violencia en los centros educativos está incluso anteponiendo la necesidad de su respuesta educativa a los procesos instruccionales”. Lo que pasa es que estamos insensibilizados. Para que la opinión pública se conmueva tiene que pasar algo muy grave (...) como tiroteos en las escuelas o torturas resultantes de la intolerancia racial o sexual (Voors, 2000).

Ara bé, està clar que perquè es produeixi una situació de bullying, és necessari la participació de dues a més persones. Aquesta situació, però, ha de passar necessàriament dins un centre educatiu? No. Des del 16 de març, deu milions de nins i joves no van a l'escola a causa del “coronavirus” (Farreras, 2020), fet que provoca que tots aquests, inclòs pares i mares, han d'estar confinats a casa fins que aquesta crisi es calmi. El fet d'estar confinats ha provocat una menor socialització amb la comunitat fent possible la comunicació a través de les xarxes socials. Segons la bretxa digital, entre el 10% i el 15% dels nins manquen de connexió a internet o ordinadors, tauletes, mòbils, etc., (Farreras, 2020). Això vol dir que entre el 80% i el 85% si tenen connexió i aparells electrònics per comunicar-se i per tant, es podria produir una situació d'abús a través d'internet. Aleshores, davant aquest fet, és important demanar-se: seguirà igual el grau d'abús que s'ocasiona a les escoles que estant confinats a casa? Com podem fer front el bullying des de casa? Després del confinament, quines mesures podríem aplicar per calmar-ho? Com podem prevenir el bullying ara que el contacte directe no existeix?

No obstant això, l'assetjament escolar, juntament amb el *ciberassetjament* entre d'altres,

du moltes conseqüències i el mal que provoca és realment preocupant, ja que l'experiència sofrida influeix de per vida dins la persona.

2. Objectius

Objectius generals:

1. Reflexionar sobre l'assetjament escolar i les conseqüències que pot dur dins un centre educatiu, així com analitzar la importància que tenen l'autoconcepte i l'autoestima en un mateix, i l'educació en valors per a la prevenció de l'assetjament escolar.
2. Conèixer les mesures que es desenvolupen als centres d'educació infantil i primària davant els conflictes de convivència, així com conèixer com ho treballen per evitar o prevenir els conflictes.

Objectius específics:

1. Analitzar què és l'assetjament escolar i quins individus estan implicats.
2. Justificar la necessitat del pla de convivència com a eina per avançar en la inclusió.

3. Disseny metodològic

Per tal d'assolir amb els objectius mencionats al punt anterior es proposa, en primer lloc, una recerca bibliogràfica que tracta d'una manera més interna i recercada el tema de bullying. Aquesta té la finalitat d'explorar i conèixer les propietats, característiques i aspectes importants d'aquest com ara els comportaments dels agents implicats davant del tema, com actuen, com afecta l'assetjament amb la seva autoestima, les conseqüències que du a terme, entre d'altres. Per tant, la intenció de la primera part del treball és conèixer d'una manera més interna el tema que tant ens preocupa avui en dia.

En segon lloc, es basa en una anàlisi del Pla de Convivència dels diferents centres elegits per a la recerca, per llavors, fer una recopilació dels programes i estratègies que utilitzen per a la prevenció, detecció i intervenció davant un cas d'assetjament i assenyalar com treballen amb aquests i aquestes.

Per dur a terme el projecte, he fet un seguit de consultes documentals a partir de les quals he iniciat el meu treball:

Base de dades consultades
<ul style="list-style-type: none">- Google Acadèmic- Dialnet- Biblioteca i Documentació de la UIB
Paraules Clau
Bullying; Acoso escolar; Autoacceptació y autoestima; Autoestima; Assetjament; “Actúo”; Emocional; Acoso
Filtres Aplicats
“Cualquier momento”; Llibres; Articles de revista; Articles de llibres.
Documents Seleccionats
Caruana, A., y Gomis, N. (2014). <i>Cultivando emociones</i> . Valencia: Cultura i Esport.
Castillo-Pulido, L.E. (2011). El acoso escolar. De las causas, origen y manifestaciones a la pregunta por el sentido que le otorgan los actores. <i>Magis</i> . Vol 4 (8), 415-428.
Cerezo, F. (1997). <i>Conductas agresivas en la edad escolar</i> . Madrid: Pirámide.

- Crespo, A., y Moya, J.L. (2006). "Bullying". *Familia y escuela*. Vol 18 (298), 18-22.
- Del Rey, R., & Ortega, R. (2019, enero 18). Violencia escolar: claves para comprenderla y afrontarla. *EA, Escuela Abierta*, 10(1), 77-89. Recuperado a partir de <https://w3.ceuandalucia.es/ojs/index.php/EA/article/view/98>
- Escoda, M. (2016). Dades sobre assetjament escolar. *Anuari de l'educació de les Illes Balears*. 503-520.
- García, B. (1982). Autoestima y rendimiento. *Papeles del psicólogo*. Recuperat de <http://www.papelesdelpsicologo.es/resumen?pii=85>
- Goleman, D. (1996). *Inteligencia emocional* (1a. ed.). Barcelona: Kairós.
- Irurtia, M^a.J., Avilés, J.M^a., Arias, V., y Arias, B. (2009). El tratamiento de las víctimas en la resolución de los casos de bullying. *AMAzônica*. Vol 2 (1), 76-99.
- Muñoz Vivas, F. (2009). "Siento... Luego actuó". *Crítica. Volumen* (964), 48- 53.
- Olweus, D. (1993). *Acoso escolar, "bullying", en las escuelas: hechos e intervenciones*. Universidad de Bergen, Noruega.
- Olweus, D. (1998). *Conductas de acoso y amenaza entre escolares*. Madrid. Morata.
- Piñuel, I., y Oñate, A. (2006). *Ave. Acoso y Violencia Escolar*. Madrid: TEA ediciones.
- Sánchez, E. (2016). El bullying y la violencia escolar. *Revista Internacional de Apoyo a la Inclusión, Logopedia, Sociedad y Multiculturalidad*. Vol 3 (1), 91-105.
- Teruel, J. (2007). *Estrategias para prevenir el bullying en las aulas* (1a. ed.). Madrid: Pirámide
- Voors, W. (2000). *Bullying. El acoso escolar* (1a. ed.). Barcelona: Oniro.

4. Continguts

4.1. Què és l'assetjament escolar o bullying?

Per dur a terme el seguiment del treball és necessari tenir una idea de què és el bullying per llavors entendre com ho accepta una persona. Per això, diferents autors han aportat la seva pròpia definició d'assetjament.

A Escandinàvia, la paraula que empren per denominar el bullying és “*mobbing*” on la seva arrel “*mob*” implica que es tracta generalment d'un grup gran i anònim de persones que es dediquen a l'assetjament (Heinemann, 1972; Olweus, 1973). Però segons Olweus (1973), el terme s'ha emprat per definir a una persona que atormenta, fustiga o molesta a una altra (citada en Olweus, 1998).

Per tant, Olweus (1986 y 1991) afirma que un alumne és agredit o es converteix en víctima quan està exposat, de forma repetida i durant un temps, a accions negatives que du a terme un altre alumne o varis d'ells (citada en Olweus, 1998). Aquestes accions negatives impliquen conductes agressives a partir de paraules com ara amb amenaces o burles, prendre el pèl o posar “motes”; també a partir de cops, empeses, puntades de peu, pessigades, impedir el pas; fins i tot, mitjançant ganyotes o gestos obscens o excloent a una persona d'un grup a propòsit.

Segons Sullivan, Cleary i Sullivan (2005):

El acoso escolar es un acto o una serie de actos intimidatorios y normalmente agresivos o de manipulación por parte de una persona o varias contra otra persona o varias, normalmente durante un cierto tiempo. Es ofensivo y se basa en un desequilibrio de poderes. (p.5)

Nicolás (2011):

El acoso escolar o bullying lo podemos definir como el maltrato físico y/o psicológico que se produce de forma deliberada y continua y que recibe un alumno por parte de otro u otros, que se comportan con él cruelmente con el objetivo de someterlo y asustarlo, con vistas a obtener algún resultado favorable para los acosadores o simplemente a satisfacer la necesidad de agredir y destruir que éstos suelen presentar. (p.2)

Per la seva part, Roland (citada en Blanchard y Muzás, 2007) indica que:

Cuando se habla de acoso escolar, éste se refiere a la violencia prolongada y repetida, tanto mental como física, llevada a cabo bien por un individuo o por un grupo, dirigida contra un individuo que no es capaz de defenderse ante dicha situación, convirtiéndose éste en víctima. (p.15)

Segons Smith (2004), l'existència de les diferents definicions del terme provoca que la seva delimitació sigui encara un dels aspectes a reformular en el futur.

4.2. Criteris que caracteritzen l'assetjament escolar.

Els autors Avilés (2006), Cornell, Sheras, y Cole, (2006) destacaren que existeixen altres situacions dins del marc relacional dels nins i adolescents, com el joc violent, els conflictes, les discussions, la victimització general d'iguals o determinats tipus de bromes, que per les seves característiques poden generar confusió a l'observador, fent que interpreti erròniament diferents situacions com és el bullying (citada en Arce, Velasco, Novo, Fariña, 2014). Com a conseqüència, hi ha uns diagnòstics que faciliten un diagnòstic diferencial d'aquests altres comportaments. Segons Olweus (1993) són quatre els criteris diagnòstics de l'assetjament:

- 1. Criteri del mal.** Berkowitz (1993) va descriure que s'ha de tractar d'una(es) conducta(es) o estratègia(es) agressiva(es) on l'objectiu és ferir física o psicològicament a algú (citada en Arce, Velasco, Novo, Fariña, 2014). Aquestes conductes poden ser físiques (empentes), verbals (insults) o relacionals (aïllament, mentides).
- 2. Criteri d'intencionalitat.** Besag (1989), Hinduja y Patchin (2009) i Olweus (1998) senyalaren que ha de ser dirigit amb la intenció de produir mal a l'assetjat/da (citada en Arce, Velasco, Novo, Fariña, 2014).
- 3. Criteri de desequilibri de poder.** Besag (1989), Gini (2004), Stein, Dukes, y Warren (2007), Morita (1985), Roland y Munthe (1989) varen afirmar que es tracta de l'existència d'un desequilibri de poder entre agressor i víctima (citada en Arce, Velasco, Novo, Fariña, 2014), podent manifestar-se a través de la força

física, major estatus social dins el grup, comptant amb un major nombre de seguidors.

- 4. Criteri de periodicitat i cronicitat.** Olweus (1993,1997), Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman, y Kaukiainen, (1996) confirmaren que les conductes d'assetjament han de tenir un caràcter repetit que es prolongui al llarg d'un determinat període de temps (citats en Arce, Velasco, Novo, Fariña, 2014).

Ara bé, Medina-Perera y Frausto-Crotte (2018), afirmen que són tres els criteris diagnòstics més comuns acceptats pels investigadors, que serveixen per identificar la presència d'un cas d'assetjament:

1. L'existència d'una o més de les conductes de persecució.
2. La repetició de la conducta de persecució, no de manera accidental (alguna vegada, poques vegades), sinó de manera que l'infant espera sistemàticament rebre dins l'entorn escolar amb la relació amb aquells que l'acusen.
3. La duració en el temps de l'assetjament. Amb el procés d'abús, es presenta la indefensa que anirà minvant la resistència del nin/a i afectant significativament a tots els aspectes de la seva vida (acadèmic, afectiu-emocional, social i familiar).

Apareixen també una sèrie de criteris que segons Serrano (2006), quan es compleixen almenys tres d'aquests, és quan el bullying apareix:

1. La víctima se sent intimidada
2. La víctima és sent exclosa
3. La víctima rep a l'agressor amb més força
4. Les agressions són cada vegada de major intensitat.
5. Les agressions solen ocórrer en privat o públic.

Per tant, si fem una comparativa podem veure que els tres criteris de Medina-Perera i Frausto-Crotte (2018), tenen relació amb els quatre criteris de n'Olweus (1993). Cal dir també que els criteris de Serrano (2006) també entren relacionats dins els criteris dels autors anteriors de manera que, cal ser conscients de cada un d'aquests per estar

preparats davant d'un cas d'assetjament, ja que avui en dia, aquests segueixen sent vigents.

4.3. Tipologia d'assetjament escolar.

Tipus de maltractament	Característiques
Maltractament Verbal	Insultar, posar malnoms, parlar malament, crear rumors, prendre el pèl, amenaçar, etc.
Exclusió Social	Ignorar, no deixar participar, fer gestos obscens, excloure a un grup, parlar malament i/o crear rumors.
Maltractament Físic	Amagar, rompre i robar coses, colpejar, empènyer, pessigar, mossegar, escopir, tancar al bany, etc. És el més fàcil identificar-lo. “Si bien la agresión física es la forma de maltrato mas visible en su ejecución y efectos sobre la víctima, su frecuencia es menor en comparación a las otras formas de violencia escolar, tales como el insulto y los rumores humillantes” (Defensor del Pueblo, 2000).
Agressió a les Pertinences	Obligar a fer coses que no es vol i amenaçar amb objectes.
Ciberassetjament Escolar	Enviar missatges a través d'SMS, WhatsApp, Tuenti, Facebook, etc., per amenaçar, insultar o riure; eliminar de les xarxes socials i excloure dels xats; difondre fotografies, imatges o missatges per utilitzar-los en contra, gravar amb el mòbil per obligar a fer coses que no es vol fer i suplantar la identitat.
Agressió Sexual	Assetjar, abusar i assetjar sexualment.

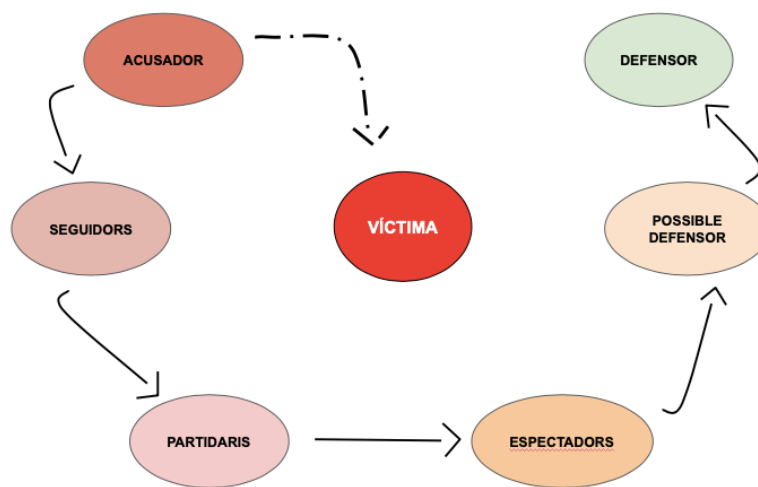
Font: (Escoda, 2016; Defensor del Pueblo, 2000)

Taula 1: Tipus d'assetjament (elaboració pròpia)

Davant la situació del COVID-19 que estem passant ara, el ciberassetjament és el que més influència tindria, ja que ara que no hi pot haver contacte presencial, l'únic contacte que hi pot haver és a partir d'internet on els nins i nines poden aprofitar, segons Willard (2007), a enviar i penjar imatges o textos nocius i cruels mitjançant internet o altres

mitjans digitals de comunicació. La resta de maltractaments així com el maltracte verbal, l'exclusió social i l'agressió sexual, són aspectes que tenen més presència quan hi ha contacte però que tampoc es descarta que hi puguin aparèixer dins les xarxes. Per això, els pares haurien d'estar més atents davant l'ús que fan els seus fills i filles amb les xarxes socials.

4.4. Agents implicats: els acoissadors, les víctimes i els espectadors.

Font: (Lavilla, 2011)

Taula 2: Agents implicats (elaboració pròpia)

- **Acusador:** Manifesta una deficiència en habilitats socials per comunicar alguna cosa, negociar les necessitats o desitjos. La seva personalitat ve mentalitzada per impulsivitat i agressivitat, mostrant així, una falta d'empatia o capacitat per posar-se en el lloc de l'altra persona, assumir la situació i manifesta un sentiment de culpabilitat. A més, és incapaç de controlar la seva eufòria cap als altres.

Estos chicos, se muestran autosuficientes, y muestran, un *bajo nivel de autoestima*; socialmente, son chicos que tienen problemas de ajuste en sus relaciones con los demás, interaccionan de forma dificultosa y agresiva. También se ha detectado, que un alto porcentaje, está constituido por alumnos repetidores, con lo que en ciertos casos, su integración escolar, sería más compleja. (Cerezo, 1997, p.329)

- **Víctima:** Passen bastant de temps a casa amb la família. Tenen molta protecció familiar, cosa que fa que els nins siguin dependents i aferrats a la seva llar. Solen ser menys forts físicament que els acusadors. Mostren intranquil·litat, ansietat i inseguretat. Hi ha dos tipus de víctimes: *l'activa*, que actua segons la reacció agressiva; i la passiva, la més freqüent, ja que són més insegurs, no diuen res davant l'atac de l'acusador, solen ser desplaçats i els costa molt fer noves amistats (Tresgallo, 2008).
- **Espectadors:** Són agents presencials. Senten, veuen i callen. El que passa “no m'importa, no va amb mi” (Lavilla, 2011). Coneixen la situació de violència i no fan res per evitar-la. Mostren por a ser victimitzats.

Segons Lavilla (2011), apareixen altres agents que també estan implicats però d'una forma no tan directe. Aquests són: els *seguidors*, que no comencen el bullying però activen una petita part; els *partidaris*, que no tenen part activa però mostren una ajuda oberta davant del bullying; els *possibles defensors*, que pensen que és necessari ajudar a la víctima però no ho fan; i els *defensors*, que no els hi agrada el bullying i ajuden a la víctima o ho intenten.

4.5. L'autoconcepte i l'autoestima.

Davant tot això, és important i necessari conèixer i entendre quin és el nostre concepte, com i de quina manera ens acceptem perquè un cop estiguem dins el camí de construcció d'aquests, és quan podrem controlar les nostres emocions i entendre com funcionen, com ens afecten, si ho sabem suportar o no, de quina manera ho afrontem, etc.

La paraula que més bé descriu com és un mateix és **autoconcepte** que segons González (1999) defineix com “el conocimiento y las creencias que el sujeto tiene de él mismo en todas las dimensiones y aspectos que lo configuran como persona (corporal, psicológico, emocional, social, etc.)” (p.220). L'autoconcepte implica una descripció d'un mateix amb multituds d'elements o atributs que serveixen per distingir a una persona com a única i diferent de tots els altres. Però dins aquesta autodescripció i selecció d'atributs influeixen aspectes emocionals i d'evolució denominada **autoestima**

que és la valoració que el subjecte fa del seu autoconcepte, d'allò que coneix de si mateix. Segons Berk (1998), se puede considerar la autoestima como un aspecto del autoconcepto” (citad en González, 1999).

Per tant, es pot afirmar que l'autoconcepte precedeix de l'autoestima. Però això no vol dir que fins que l'autoconcepte no s'hagi desenvolupat per complet, no comença a intervenir l'autoestima, sinó que és necessari tenir una idea d'un aspecte de la nostra persona per començar a jutjar-lo.

4.5.1. Importància de l'autoestima pel benestar emocional.

De la mateixa manera, l'autoestima també és important pel benestar emocional. Per això, apareixen cinc contextos on influeix l'autoestima d'un nin/a que segons Bermúdez (2000) són:

- **Àrea escolar:** amb el rendiment acadèmic i la capacitat d'aprenentatge i desenvolupament intel·lectual.
- **Àrea social:** amb la capacitat d'adaptar-se i integrar-se dins grups socials, concretament amb amistats i a l'escola.
- **Àrea d'aspecte físic:** acceptació de l'aparença i presència física.
- **Àrea moral-ètica:** segons l'avaluació del comportament i del concepte moral de si mateix, actuarà d'una manera o d'una altra.

La relació que hi ha, per tant, entre tots aquests aspectes i l'autoestima és mútua, ja que tots aquests influeixen a l'autoestima però també són conseqüència d'aquesta. Això significa que dins el context de l'infant (interior com exterior) es va formant la seva autoestima que a la vegada, influeix en el seu comportament dins la societat.

4.5.2. Característiques dels infants amb autoestima alta o baixa.

Hi ha una sèrie d'aspectes que diferencien als alumnes amb alta o baixa autoestima, tant en l'àmbit social com en l'àmbit interpersonal.

Baixa Autoestima	Alta Autoestima
No confien en si mateix.	Tenen un alt grau de confiança en si mateix.
Són propensos a pensar que no aconseguiran el que s'han proposat. Tenen por a equivocar-se.	Estan segurs del que diuen o fan sense por de si fracassen o no.
Es minimitzen; prefereixen fer feina sols.	Són capaços de fer feina en grup i sols. Els hi és indiferent.
Pensen que són ignorants.	Se senten segurs en si mateixos.
No tenen un control sobre la seva vida i es deixen manipular per altres persones.	Decideixen per si mateix.
No es mostren com són per por al rebuig.	Es mostren tal com són. Són ells mateixos.

Font: (Quispe, 2017)

Taula 3: Característiques d'autoestima alta i baixa (elaboració pròpia)

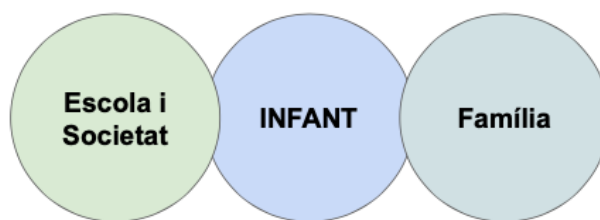
Tot això mostra la importància que té dur una educació en valors des que som petits, perquè així quan arribin a l'adolescència puguin comptar amb una autoestima equilibrada que els permeti afrontar la introducció a la societat.

Una autoestima equilibrada i sana significa una valoració objectiva i realista de nosaltres mateixos acceptant-nos tal com som desenvolupant sentiments positius cap a nosaltres mateixos. El que realment importa és tenir una percepció i valoració objectiva i positiva d'un mateix i acceptar-se com és i amb tot el que és, amb els seus aspectes positius i negatius, amb les seves llums i ombres, amb els seus guanys i les seves limitacions, etc.

4.5.3. Factors que influeixen a l'autoestima.

Com he dit anteriorment, hi ha una sèrie de contextos on l'autoestima té influència. L'autoestima comença a desenvolupar-se d'ençà que el nin té consciència de si mateix com a persona i per això, tot el que l'envolta, les relacions socials i les seves experiències poden influir de manera negativa o positiva en el desenvolupament d'aquest.

Dins tot aquest embolcall, hi ha tres factors que més influeixen a l'autoestima:

Font: (Arana y Batista, 1999)

Taula 4: Factors que influeixen a l'autoestima (elaboració pròpia)

1. **Família** → Segons Roa (2013), és la més propera a l'infant i és la que ha de fer que el nin/a se senti important dins d'aquesta, escoltant-lo, consultant-lo, responsabilitzant-lo, valorant les seves opinions i aportacions. El nin necessita estar orgullós de la seva família per sentir-se segur.
2. **Escola i Societat** → Des de ben petit l'infant està en procés de formació del seu autoconcepte i en especial, dins el context educatiu. Per això, totes les valoracions que l'infant tingui tant de professors com de companys, seran tingudes en compte per l'alumne per a la construcció d'aquesta. D'altra banda, la situació social en què es trobi l'infant, també influirà en el seu concepte, ja que si un no està satisfet amb la relació social que tingui amb el seu entorn, tampoc ho estarà amb si mateix (Bermúdez, 2000).
3. **Infant** → El seu pensament, els valors, les percepcions de la mateixa persona i les expectatives són factors que influeixen a la construcció de l'autoestima. L'ideal d'un ésser humà el qual el nin o nina s'hagi format interiorment i amb el qual es compara sovint ment, influirà i repercutirà damunt ell. Segons Naranjo (2007), quan un/a alumne/a és més participatiu/va en grups de discussions o té menys dificultats d'establir amistats o en expressar opinions sabent que poden

estar equivocades i a més, tenen confiança en ells mateixos, tots aquests aspectes són propis d'un infant amb autoestima alta. Ara, un infant que tendeix a no creure amb les seves pròpies possibilitats i es troba amb el fracàs davant qualsevol situació, és propi d'una autoestima baixa.

4.6. Conseqüències personals i psicosocials del bullying.

Quan hi ha una situació de bullying, el primer que s'ha de tenir en compte són que les conseqüències són greus per a tots els implicats.

Piñuel y Oñate (2007) assenyalen que la víctima és la primera a ser afectada dins aquestes situacions, ja que sent por i rebuig d'anar al col·legi, perd confiança amb si mateixa i en els altres. Aquest tipus de sentiments fa que perdi interès amb les feines de classe, fet que dóna lloc moltes vegades al fracàs escolar del propi mateix.

En molts de casos, presenta molèstia, vergonya, inseguretats i decepció davant la intimidació dels seus companys, la qual cosa provoca que s'exclouï del grup reservant per si mateix el problema de l'abús, o inclòs autoculpant-se d'aquest (McLoughlin, Meyricke y Burgess, 2013).

Els acusadors, de cada vegada necessitaran més ajuda per desenvolupar tant la seva autoestima com l'autoconfiança i el control dels seus comportaments perquè tendeixen a tenir una experiència social i un benestar emocional reduït participant en comportaments perillosos per a la salut (així com el consum d'alcohol i drogues, baralles, etc.). Això provocarà que quan el nin/a s'hagi fet gran, se li haurà format un mal irreparable a la seva personalitat fent que sigui més desfavorable tendint a tenir problemes amb la seva parella, companys de feina, entre d'altres (Cepeda Cuervo y Caicedo Sánchez, 2012).

Pel que fa als espectadors, també temen per ser ells víctimes d'una agressió similar (Musalen y Castro, 2015), fent que no actuïn davant un cas i a l'hora, inculcant-los un sentiment de culpabilitat per no ajudar.

Ara bé, Díaz-Aguado (2006) y Bisquerra, et al., (2014) destaquen que el centre educatiu també sofreix les conseqüències d'abús, ja que aquesta classe de comportament deteriora el clima fent aparèixer una desconexió moral dificultant la transmissió de valors com la solidaritat, el respecte, la confiança, etc.

4.7. L'educació en valors.

En quasi tot el treball s'ha explicat què és el bullying, quins són els seus criteris, els tipus d'assetjament que hi ha, els agents implicats i com afecten tots aquests aspectes amb l'autoestima de l'infant. Cal remarcar també que per tenir una autoestima regulada tirant a alta, és necessari tractar tots els aspectes anomenats anteriorment així com tenir en compte les conseqüències personals amb aquest problema.

Segons Bolívar (1998), l'educació té la integració dels nins i joves a la cultura d'un grup social, la qual cosa inclou la formació cívica dels valors i normes d'aquest grup. Dins els quatre pilars de l'educació (aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a ser i aprendre a viure junts), els dos darrers fan referència al fet que l'educació tingui com a objectiu prioritari ajudar a comprendre als demés i a conviure en un clima de respecte mutu, una vegada s'hagi format el propi ser de cada un.

La Llei Orgànica (2006), estableix com un dels principis bàsics de l'educació, la necessitat de: “La transmisión y puesta en práctica de valores que favorezcan la libertad personal, la responsabilidad, la ciudadanía democrática, la solidaridad, la tolerancia, la igualdad, el respeto y la justicia, así como que ayuden a superar cualquier tipo de discriminación” (art 1, 17164)

Vivim a una època on la societat demana exigències i es qüestiona les normes, els valors i les actituds. Per això és fonamental promoure l'Educació en Valors a l'Educació Primària. Però què és educar en valors? Segons Hoyos y Martínez (2004) es tracta de participar en un procés de desenvolupament i construcció personal. Una participació que consisteix a crear condicions pedagògiques i socials perquè aquesta sigui d'una forma òptima. D'altra banda, Usategui y Del Valle (2012) indiquen que l'educació en valors és un instrument que constitueix els processos de construcció i aprenentatge ètic dels subjectes i a la transmissió d'una moral social.

A partir d'aquí podem dir que es tracta d'educar a les persones íntegrament, no sols en coneixements cognitius. L'educació en valors és fonamental perquè té com a objectiu, la formació d'hàbits i maneres adequades de ser/fer dins la dimensió personal, relacional i social (Bolívar, 1998), i per arribar-hi amb èxit és necessari que s'adaptin a les necessitats que demanda la societat com l'atenció a la diversitat cultural, l'atenció a problemes socials, de conducta i emocional, la igualtat, l'atenció a la multiculturalitat, la ciutadania. Així, podrien resoldre conflictes a través del diàleg, la negociació o cercant simplement solucions d'una manera tranquil·la.

Una manera per dur-ho a terme és desenvolupant tallers, seminaris, entrevistes personals, dinàmiques de grup, entre d'altres, a partir d'una perspectiva d'acció orientadora centrada amb la persona, motivadora de processos d'escola activa i drets de veu. (Blanco, 2012) A través de tots aquests, aprendrien que hi pot haver diferents punts de vista, els quals han d'acceptar i respectar, millorant així la comunicació, l'empatia i el respecte. Així com seria a través dels drets humans on l'infant comprendria que totes les persones són iguals, compartint els mateixos drets independentment d'on venguin. Tot això planteja la necessitat de compartir cooperativament l'educació entre tots els agents socials, posant en primer lloc, la família que, juntament amb el professorat, tenen el desenvolupament de la personalitat i l'educació dels seus fills (Bolívar, 1998). És una responsabilitat compartida.

D'altra banda, cal fer entendre als nins i nines que la violència es troba cada dia a totes parts per així, mostrar-los quines actuacions/comportaments són els que l'impulsen o l'eviten davant la resolució de conflictes, així com fer-los veure quins són els danys que pateixen i sofreixen les persones davant d'un problema. D'aquesta manera, aconseguiríem sensibilitzar-los davant la necessitat d'evitar qualsevol situació de violència.

En definitiva, és necessari dotar a les persones, tant adultes com infantils, d'estratègies per dur endavant els problemes d'una manera pacífica a partir d'una comunicació digna i el respecte. Estam dins una societat on cada vegada existeixen més mostres de racisme, violència, discriminació i odi pel qual no es coneix, convertint-se així en una necessitat definitiva.

4.8. Estat actual del Pla de Convivència a Mallorca.

Sens dubte estem davant la presència d'un problema que afecta negativament al desenvolupament de la convivència i per això, tots els centres han de disposar d'un pla de convivència que segons el Pla de Convivència dels Documents institucionals de centre de la Inspecció Educativa de les Illes Balears del Govern de les Illes Balears, és el conjunt d'estratègies i pautes d'actuació adreçades a la comunitat educativa per fomentar la convivència escolar facilitant la prevenció de conductes contràries a aquesta convivència i la resolució de situacions conflictives

La Conselleria d'Educació i Universitat té com a un dels seus objectius la millora de la Convivència escolar a les Illes Balears, i des del 2008 s'encomana aquesta qüestió a l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar que depèn de la Direcció General d'Innovació i Comunitat Educativa. El present pla doncs, que presenta l'Institut de Convivència durant els anys 2015-19, té present que els centres estan generant projectes d'innovació relacionats amb els valors, la solidaritat, l'educació emocional, la resolució de conflictes, etc., els quals serviran de guia per altres centres o institucions, tenint en compte el desenvolupament de la personalitat humana per la convivència, els drets i llibertats, juntament amb el suport de la coordinació i la participació i el suport d'altres sectors de l'Administració o de la Comunitat.

Ara bé, el Decret 121/2010 de 10 de desembre, pel qual s'estableixen els drets i els deures dels alumnes i les normes de convivència als centres docents no universitaris sostinguts amb fonts públiques de les Illes Balears, consta que la mediació seria una bona estratègia per prevenir i gestionar els conflictes mitjançant la intervenció d'una tercera persona.

Per altra banda, l'article 124 de la Llei Orgànica 8/2013, de 9 de desembre especifica que els centres elaboraran un pla de convivència recollint totes les activitats programades a fi de fomentar un bon clima de convivència dins el centre, la concreció dels drets i deures de l'alumnat i les mesures aplicables en cas d'incompliment de les normes, tenint en compte la situació i les condicions personals dels alumnes, i realitzant un pla d'actuació per la resolució de conflictes.

Segons el Pla de l'Institut de Convivència i l'Èxit Escolar (2015-19), algunes d'aquestes activitats són: fer jornades existents a tota la comunitat educativa per difondre i conèixer les Bones Pràctiques, així com projectes, programes, treballs, mesures organitzatives, investigacions, etc.; oferir formacions que donin suport a la millora del clima escolar i de la resolució positiva dels conflictes en coordinació del Servei de Formació del Professorat, EBAP, Federacions de Pares, etc., incloent-hi la formació en estratègies de prevenció i tractament de l'assetjament escolar i el *ciberassetjament*. De fet, ara seria un exemple d'on s'hauria de tenir en compte el tractament d'abús per ciberassetjament, ja que a causa de la situació que estem vivint pel COVID-19, molts de xiquets i xiquetes han canviat la forma de relacionar-se i comunicar-se a través de la tecnologia podent-se produir situacions violentes i nocives a través d'aquesta.

Per tant, la finalitat de l'ICEE (2015-19) amb relació a la importància del Pla de Convivència, és fer una difusió d'aquest per mantenir i millorar la comunicació i la difusió d'informacions i recursos per a la millora de la convivència (p.6) i llavors, avaluar la convivència escolar a les Illes Balears mitjançant memòries anuals de Convivència Escolar, convenis de col·laboració amb entitats de l'Administració (IBESTAD), la Universitat o de la comunitat, i dur a terme la difusió d'aquestes (p.7).

5. Estudi dels Plans de Convivència dels centres de sa Pobla i Muro.

5.1. Introducció

Cada any, es revisen els plans de convivència amb l'objectiu d'aplegar els problemes que hagin pogut sorgir i facilitar les solucions més adequades. Per això, tal com afirma Fernández (2008), en els darrers anys s'ha prioritzat el disseny i l'elaboració dels plans de convivència, que analitzen l'estat de la convivència dels centres proposant les mesures més adients en cas que aquesta es vegi transformada.

Amb aquest treball, es vol analitzar les eines que afecten d'una manera més directa a tots els membres de la comunitat educativa, els plans de convivència que recullen, així com les normes i les sancions, les estratègies per tractar els conflictes, centrats dins els cinc centres de sa Pobla (quatre públics i un concertat) i els dos de Muro (un públic i

l'altre concertat). Per això, aquest estudi s'ha centrat a conèixer d'una manera més qualitativa aquestes estratègies i com les aporten els centres.

A causa de la situació que estem vivint pel COVID-19, tota la selecció d'informació ha estat extreta dels documents que presenten els centres seleccionats que es troben dins de les pàgines webs, fent així, una observació de com s'organitzen aquests a les webs i com treballen des d'aquestes, el tema de la convivència i l'assetjament.

5.2. Metodologia

Per poder confirmar com és el sistema d'implantació dels mètodes per a la resolució de conflictes dins la comunitat de les Illes Balears, especialment dins la zona de sa Pobla i Muro, s'ha dut a terme un estudi descriptiu del seguiment del Pla de Convivència que segueixen els centres a partir de l'anàlisi de les pàgines webs oficials de la comunitat, amb els quals es pretén observar les accions que es produeixen en els Centres d'Educació Infantil i Primària, concretament de Primària. Gràcies a tals anàlisis, podem tenir constància dels diferents programes i projectes que s'estableixen a la comunitat i dins els centres d'educació Primària.

Com a estratègia d'investigació, s'ha començat per fer una anàlisi descriptiva del tipus de població que presenten els centres i llavors, de la convivència del centre per entendre quin és el grau de conflictivitat que hi ha en aquests i sobretot, per conèixer la classe d'alumnat que hi predomina.

Segons el Decret 121/2010, de 10 de desembre pel qual s'estableixen els drets i deures de l'alumnat i les normes de convivència als centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics de les Illes Balears (BOIB núm.187, de 23 de desembre), estableix a l'article 28 que cada centre docent ha de disposar d'un pla de convivència.

Tots els centres d'educació primària i secundària han de disposar d'un protocol d'actuació davant un possible cas d'assetjament escolar. Aquest protocol s'ha d'incloure dins el pla de convivència, l'ha d'aprovar el consell escolar del centre i se n'ha de fer difusió entre tots els membres de la comunitat educativa.

Per tant, l'estudi s'ha basat amb l'anàlisi dels diferents programes i estratègies trobats a la *Web per a la Convivència i Èxit Escolar* de les Illes Balears, els quals ens han

facilitat la informació necessària per a la construcció pròpia de dues taules que resumeix, per una part, les actuacions que segueix el *Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assejament Escolar de les Illes Balears*, i per altra part, si aquestes accions són completes pels mateixos centres seleccionats per la recerca.

5.3. Anàlisi de la població dels centres.

Segons Gelabert. L., y Rodríguez, J. (2019), “sa Pobla té una població de 12.793 habitants segons el padró municipal de 2017 i té una densitat alta (263,49 hab./km²)” (p.8), “especialment del Marroc que és el col·lectiu immigrant més gran del municipi de sa Pobla” (Tomàs, 2017, p. 10)

Sa Pobla consta de cinc centres escolars d'Educació Infantil i Primària els quals són: CEIP Son Basca, CEIP Sa Graduada, CEIP Vialfas, CEIP Tresorer Cladera i el col·legi Sant Francesc d'Assís.

Segons el Pla de Convivència del *CEIP Son Basca* (2014), “el percentatge d'alumnat d'altres nacionalitats és més d'un 30 per cent” (p.3), essent el lloc de procedència més elevat, Marroc.

“L'alt índex d'immigració que ha experimentat el poble en aquests darrers sis anys [...] es reflecteix en el nostre centre en un alt nombre d'alumnat d'altres cultures” (p.4) i també d'altres que es van incorporant al llarg del curs, sense haver estat escolaritzats anteriorment.

El centre *Sa Graduada* es reflecteix amb un alt índex d'immigració en la procedència dels alumnes d'altres cultures, majoritàriament magrebí, però també destaquen les famílies temporeres que incorporen els seus fills al llarg del curs (PEC, 2018).

El nivell sociocultural del *CEIP Vialfas* és variat, amb persones de nivell cultural molt alt. La majoria de les famílies són mallorquines, però de cada vegada hi ha més famílies immigrants sobretot d'origen magrebí i sud-americà, ocupant un 35% de la població (PEC, 2019).

El *CEIP Tresorer Cladera* compta també amb una varietat de cultures on un 70% dels alumnes són de nacionalitat espanyola i el 30% restant de diferents nacionalitats, essent el grup més nombrós de nacionalitat marroquina, un 27% (PEC, 2017).

Pel que fa al col·legi concertat *Sant Francesc d'Assís* de sa Pobla, no consta a la seva web sobre aquest tema i per tant, no podem tenir constància d'aquest.

Muro no es fa tant a lluny quant al context de la població de sa Pobla. Es tracta d'un poble més petit amb uns 7000 habitants aproximadament. Quant a la natalitat, és més alta a les famílies d'origen magrebí que a les que provenen del mateix municipi (PEC, 2017). Respecte als centres de Muro, en trobem dos: un centre públic anomenat *CEIP Guillem Ballester i Cerdó*, i un concertat anomenat també, *Sant Francesc d'Assís*. El centre públic consta d'una nacionalitat majoritàriament espanyola (73%) mentre que el 27% és de nacionalitat estrangera, la majoria d'ells del Marroc però també d'altres com Colòmbia, Itàlia, Romania, Veneçuela, Xile, Xina, Nigèria, Països Baixos, Polònia, Equador i Suècia (PGA, 2019). Al centre concertat es troben amb un nivell cultural divers a causa del conjunt de famílies d'altres cultures i religions que conviuen al poble i especialment, compten amb un augment de famílies d'origen magrebí, amb un nivell econòmic baix i un major nombre de fills i filles (PEC, 2017).

5.4. La convivència als centres.

- Sa Pobla

a) Als centres públics

1. Segons el Pla de Convivència del *CEIP Son Basca* (2014), “hi ha més conflictes quan l'alumnat no és a l'aula amb el mestre: al passadís, el temps de pati, als banys...” (p.6). A més, consideren que alguns d'aquests conflictes són motivats per confrontacions culturals que es donen a l'escola i també, en el poble. Quant a les famílies, els conflictes que es produeixen són més aviat “confusions respecte a com han de marcar les famílies els límits als infants i a preparar a l'infant per al fracàs” (p.6).
2. El Pla de Convivència del centre *Vialfas* (2019) assenyala que “el nostre centre parteix d'una situació molt sana amb relació a la convivència entre alumnat, mestres i famílies a conseqüència d'un baix índex de conflictivitat” (p.3). “Partim d'un supòsit de conflictivitat zero quant a l'alumnat, així com d'una

bona situació de convivència que es veu afectada puntualment per conductes disruptives dins l'aula (Pla de Convivència, 2019, p.5).

3. Analitzant la convivència del centre *Sa Graduada* es pot dir que “és bona, tot i que diàriament es treballa per anar solucionant petits conflictes que van sorgint” (p.4) com ara diversitat de criteris, opinions i caràcters; manca d'estratègies per comunicar-se i saber resoldre els conflictes; entre d'altres. Quant a les famílies, també presenta una bona situació que repercuteix en la participació de les reunions i entrevistes, participacions en les sortides i festes, entre d'altres. (Pla de Convivència, 2012).
4. La web del centre *CEIP Tresorer Cladera*, en canvi, incorpora el Pla de Convivència dins el PEC i en aquest, no especifica com és el nivell de convivència en general dins el centre amb la qual cosa, no podem tenir constància d'aquest fet. Malgrat això, segons el PEC (2017), “hi ha un nivell bastant acceptable de col·laboració familiar i implicació en el procés d'ensenyament-aprenentatge dels seus fills” (p.8), mitjançant entrevistes personals amb els tutors.

b) Al centre concertat.

Indagant per la web del col·legi *Sant Francesc d'Assís*, la majoria de la documentació que apareix a la web, així com la Concreció Curricular, el PEC i la PGA, no consta de la informació necessària per poder informar-se d'aquests. El Pla de Convivència (2017), en canvi, informa quins són els objectius d'aquest, quins són els principals conflictes del centre apuntant les causes que els ocasionen, les respostes que dona el centre, la implicació de la comunitat educativa en la resolució de conflictes per part dels alumnes, professors i pares, els quals s'impliquen assistint a reunions entre professorat i pares i, a xerrades i conferències, així com les accions previstes dins el Pla de Convivència. Però no apunta tampoc quina és la convivència amb la qual parteix el centre per la qual cosa, tampoc podem fer referència en aquest aspecte.

- *Muro*

Pel que fa a la pàgina web del centre públic *Guillem Ballester i Cerdó*, resulta una mica confús a l'hora de trobar els documents necessaris, ja que la pàgina web no s'organitza

per vinyetes adjunts per a poder trobar la documentació del centre, els serveis que proporciona, com s'organitza el centre, entre d'altres. Dins la Programació General Anual del centre (2019) s'hi troba inclòs el Pla de Convivència on especifica la planificació i el seguiment d'aquest assenyalant quines són les activitats que segueixen, però tampoc apunta com és la convivència.

La pàgina web del col·legi concertat *Sant Francesc d'Assís*, consta sols d'un únic document com és el PEC dins el qual no apunta tampoc quina és la convivència al centre de manera que no podem assenyalar si el grau de participació d'alumnat, famílies i professorat és bona o no.

5.5. Protocol d'actuació segons el departament d'Inspecció Educativa.

Protocol d'actuació
<p>Segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019), els documents essencials que recullen la informació necessària per dur una convivència afavoridora són:</p> <ul style="list-style-type: none">• Pla de Convivència: “Conjunt d'estratègies i pautes d'actuació adreçades a la comunitat educativa per fomentar la convivència escolar i facilitar la prevenció de conductes contràries a la convivència, així com la resolució de situacions conflictives” (p.2)• Reglament d'Organització i Funcionament (ROF): “Ha de concretar les normes d'organització, participació i convivència que garanteixin els mecanismes afavoridors de l'exercici dels drets i deures de l'alumnat i de les estratègies de prevenció i gestió dels conflictes” (p.4)• Pla d'Acció Tutorial (PAT): Fer activitats i organitzar l'aprenentatge per fomentar la cohesió, el respecte mutu i la relació positiva del grup, així com fomentar les competències cíviques.

Pautes per prevenir: estratègies
Comissió de convivència
Campanyes de difusió (xerrades, representacions teatrals, vídeos, fullets, etc.)
Sistema de notificació de l'abús: bústies, persones responsables (tutors, equip directiu, orientació, etc.), telèfons, correus electrònics, etc.
Participació amb les famílies (tant per planificar mesures de prevenció com per informar-les perquè ajudin als seus fills).
Participació amb les famílies (tant per planificar mesures de prevenció com per informar-les perquè ajudin als seus fills).
Xerrades d'ajuda per la formació dels alumnes i les famílies (Policia Tutor, Policia Nacional i la Guàrdia Civil).
Pla d'Acolliment per alumnes, famílies i personal docent i no docent.
Programes de Mediació.
Pràctiques Restauratives.
Programes de tutories entre iguals.
Educació Emocional i Competència Social.
Sociogrames (CESC).
Integració de l'alumnat amb discapacitats i altres necessitats educatives o socials.
Coeducació i foment de la llibertat d'identitat de gènere i d'orientació sexual.
Interculturalitat.
Ús de les TRIC (tecnologies d'informació, relació i comunicació) i la ciutadania digital.

Font: (Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar, 2019)

Taula 6: Protocol d'Actuació extret del Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar; (elaboració pròpia)

La taula 6 presenta una sèrie d'estratègies o pautes establertes per l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar per dissenyar un pla de prevenció de l'assetjament escolar i aplicar-les quan se'n comuniqui un possible cas. També apareixen tres dels documents

essencials els quals s’han de tenir en compte per a la prevenció, ja que aquests recullen la informació suficient i necessària per afavorir la convivència als centres.

Per aquest motiu, a la taula 7 es mostra quins dels centres analitzats presenten aquests documents des de les pàgines webs i sinó, on es troben inclosos. D’aquesta manera, ens ajudarà a conèixer si presenten els respectius documents per facilitar-los amb la convivència.

A les següents taules (de la 8 a la 23), s’han analitzat (també des dels documents que apareixen a les seves pàgines webs) de cada centre, si duen a terme cada una de les estratègies anomenades a la taula 6 i, com les treballen, ajudant-nos així a conèixer en més profunditat la situació del centre.

5.5.1. Anàlisi del protocol d’actuació del centre des de les pàgines webs i les seves aportacions.

Protocol d’actuació dels centres	Son Basca	Sa Graduada	Vialfas	Tresorer Cladera	Sant Francesc d’Assís	Guillem Ballester i Cerdó (Muro)	Sant Francesc d’Assís (Muro)
Pla de Convivència	X	X	X	Inclòs dins el PEC, PGA i Pat del centre	X	Inclòs dins el PGA	
Reglament d’Organització i Funcionament (ROF)	X	X	X	X			
Pla d’Actuació Tutorial (PAT)	X	X	X	X			

Font: (CEIP Son Basca, 2020; CEIP Sa Graduada, 2020; CEIP Vialfas, 2020; CEIP Tresorer Cladera, 2020; col·legi Sant Francesc d’Assís, 2020; CEIP Guillem Ballester i Cerdó (Muro), 2020; col·legi Sant Francesc d’Assís (Muro), 2020).

Taula 7: Documents essencials dels centres obtinguts a través de les respectives pàgines webs dels centres; elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assejament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		1. COMISSIÓ DE CONVIVÈNCIA
Son Basca (SP)	X		Pla de Convivència	Segons el Pla de Convivència de Son Basca (2014), “el centre compta amb 2 comissions de convivència. Una constituïda per 2 representants de les famílies i 2 dels mestres i una altra formada només per mestres” (p.8).
Sa Graduada (SP)	X		Pla de Convivència.	S'encarrega de vetllar pel bon funcionament de la convivència del centre i intervenir en els casos greus de comportament. Es constitueix per membres del Consell Escolar amb representants de mestres, pares i equip directiu (Pla de Convivència del CEIP Sa Graduada, 2012). Segons la PGA del CEIP Sa Graduada (2019-20), les funcions de la comissió de convivència són: elaborar un pla de convivència coherent i dur la revisió d'aquest; “detectar la problemàtica real del centre relacionada amb la convivència de la comunitat educativa; formar-nos a través de l'Erasmus Plus basada en pràctiques restauratives i servei de mediació per poder donar resposta a la necessitat del centre a partir d'un pla d'actuació; realitzar el sociograma a tot el centre escolar per conèixer els rols de cada alumne per prevenir i/o identificar possibles casos d'assejament o altres; fomentar la interculturalitat”. (p.15)
Vialfas (SP)	X		Pla de Convivència.	Segons el Pla de Convivència de Vialfas (2019), l'article del Decret 121/2010 les funcions de la CDC són: participar en l'elaboració del pla de convivència escolar així com fer el seguiment d'aquest; coordinar i assegurar la coherència de totes les iniciatives destinades a millorar la convivència; col·laborar en la planificació i la implantació de la mediació escolar i la negociació d'acords educatius; impulsar el coneixement i l'observança de les normes de convivència; elaborar la proposta d'informe anual del pla de convivència; i elevar al consell escolar del centre els suggeriments i les propostes per millorar la convivència. A més, es compon pel director, el cap d'estudis, l'orientador del centre, el coordinador/a de convivència, un representant del professorat, un representant del personal d'administració i serveis, i un representant dels pares i mares.
Tresorer Cladera (SP)	X		Pla de Convivència inclòs dins el PEC.	Segons el PEC (2017) del CEIP Tresorer Cladera, la comissió de Convivència és l'encarregada d'elaborar el Pla de Convivència, “d'acord amb les directrius del consell escolar del centre i les propostes del claustre de professors i les associacions de mares i pares d'alumnes, tenint en compte les característiques de l'entorn escolar i les necessitats educatives dels alumnes” (p.28).
Sant Francesc d'Assís	X		Pla de Convivència.	“La comissió de convivència fa la proposta del pla de convivència així com les seves modificacions posteriors, també fa el seguiment i coordina

(SP)				l'aplicació i les iniciatives dels sectors de la comunitat i finalment elabora la proposta d'informe anual" (Pla de Convivència del col·legi Sant Francesc d'Assís, 2017)
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)	X		Pla de Convivència inclòs dins la PGA.	Segons la PGA del CEIP Guillem Ballester i Cerdó (2019-20), les activitats que proposa la comissió de convivència són: "revisar i acabar d'elaborar el Pla de Convivència, reunir-se en cas de necessitat, valorar la planificació i fer la memòria final" (p.24).
Sant Francesc d'Assís (Muro)		x		

Font: (Pla de convivència de Son Basca, 2014; Pla de Convivència del CEIP Sa Graduada, 2012; PGA del CEIP Sa Graduada, 2019-20; Pla de Convivència de Vialfas, 2019; PEC del CEIP Tresorer Cladera, 2017; Pla de Convivència del col·legi Sant Francesc d'Assís, 2017; PGA del CEIP Guillem Ballester i Cerdó, 2019-20)

Taula 8: Comissió de Convivència (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		2. CAMPANYES DE DIFUSIÓ (XERRADES, REPRESENTACIONS TEATRALS, VÍDEOS, FULLETS, ETC).
Son Basca (SP)	x		Pla de Convivència.	El centre realitza xerrades amb la guàrdia civil sobre bullying i altres, així com promouen activitats entre alumnes: contar contes, projectes, lectures.... (Pla de Convivència del CEIP Son Basca, 2014)
Sa Graduada (SP)	x			El centre, amb el Policia Tutor, proporciona xerrades sobre temes de bullying, noves tecnologies..., així com entrega cartes informatives a domicili personal per a les famílies i intervé en situacions de conflictes i absentisme. (PEC del CEIP Sa Graduada, 2017-18).
Vialfas (SP)	x		Pla de Convivència.	Segons el Pla de Convivència del Vialfas (2019), la prevenció de l'assetjament escolar "es farà mitjançant xerrades, vídeos o treballs d'investigació del tema en concret" (p.17). Per 5è i 6è ho faran a través de les xarxes socials i a part, organitzen conferències o xerrades, per part del centre o l'APIMA que tracten el tema adreçades als pares i mares dels alumnes.
Tresorer Cladera (SP)		x		
Sant Francesc d'Assís (SP)		x		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		x		

Sant Francesc d'Assís (Muro)		x		
-------------------------------------	--	---	--	--

Font: (Pla de Convivència del CEIP Son Basca, 2014; PEC del CEIP Sa Graduada, 2017-18; Pla de Convivència del Vialfas, 2019)

Taula 9: Campanyes de difusió (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		3. SISTEMA DE NOTIFICACIÓ DE L'ABÚS: BÚSTIES, PERSONES RESPONSABLES (TUTORS, EQUIP DIRECTIU, ORIENTACIÓ, ETC.), TELÈFONS, CORREUS ELECTRÒNICS, ETC.
Son Basca (SP)	x		Pla de Convivència.	El centre fa servir les entrevistes individuals amb tutors o equip directiu i famílies per a la notificació dels conflictes d'assetjament (Pla de Convivència de Son Basca, 2014).
Sa Graduada (SP)		x		
Vialfas (SP)		x		
Tresorer Cladera (SP)	x		ROF.	El ROF del CEIP Tresorer Cladera (2019), apunta que organitzar xerrades per alumnes i famílies, així com “posar en funcionament d'un sistema anònim de notificació d'assetjament (bústies, persones responsables, mails...)” (p.58), són estratègies de prevenció de conflictes.
Sant Francesc d'Assís (SP)		x		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		x		
Sant Francesc d'Assís (Muro)		x		

Font: (Pla de Convivència de Son Basca, 2014; ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2019)

Taula 10: Sistema de notificació de l'abús (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019)
	Sí	No		4. PARTICIPACIÓ AMB LES FAMÍLIES (tant per planificar mesures de prevenció com per informar-les perquè ajudin als seus fills).

Son Basca (SP)	x		Pla de Convivència.	Segons el Pla de Convivència de Son Basca (2014), les famílies participen en reunions de les diferents comissions: comissió de convivència, de menjador i d'activitats extraescolars; així com reunions amb els tutors, l'equip directiu i l'equip de suport per impulsar les relacions positives entre els membres de la comunitat educativa.
Sa Graduada (SP)	x		Pla de Convivència.	L'objectiu que té la família dins l'aplicació de la convivència, és "col·laborar amb el centre amb la participació dels alumnes a les diferents activitats i afavorir la reflexió davant els problemes individuals del nin en relació amb els altres membres de la família" (Pla de Convivència del CEIP Sa Graduada, 2012, p.7).
Vialfas (SP)	x		Pla de Convivència. ROF.	Segons el Pla de Convivència de Vialfas (2019), "les famílies s'han d'implicar i col·laborar constructivament amb el centre si es plantegen conflictes de convivència entre alumnat, alumnat-personal docent i no docent del centre, alumnat-adults/altres no docents de la comunitat educativa" (p.10). Segons el ROF de Vialfas (2017), les famílies participen en l'organització, el funcionament, el govern i l'avaluació del centre educatiu a través del Consell Escolar i les seves comissions; en el procés d'ensenyament i aprenentatge dels seus fills i en són informats del seu progrés així com, han de transmetre informació rellevant sobre el seu fill.
Tresorer Cladera (SP)	X		Pla de Convivència inclòs dins la PGA.	Segons la PGA del CEIP Tresorer Cladera (2018-19), la família participa mitjançant entrevistes.
Sant Francesc d'Assís (SP)	X		Pla de Convivència.	Segons el Pla de Convivència del centre Sant Francesc d'Assís (2017), les famílies assisteixen a reunions entre professorat i pares, així com xerrades i conferències, per a la implicació de la comunitat educativa per a la resolució de conflictes
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)	X		Pla de Convivència inclòs dins la PGA.	Segons la PGA del CEIP Guillem Ballester i Cerdó (2019-20), les famílies participen mitjançant tutories però no especifica que algunes d'aquestes reunions vagin adreçades per a la prevenció de l'assetjament.
Sant Francesc d'Assís (Muro)	x			Segons el PEC del col·legi de Sant Francesc d'Assís (2017), la família promourà una AMPA perquè puguin participar de manera activa realitzant activitats encaminades a la formació integral dels alumnes.

Font: (Pla de Convivència de Son Basca, 2014; Pla de Convivència del CEIP Sa Graduada, 2012; Pla de Convivència de Vialfas, 2019; ROF de Vialfas, 2017; PGA del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19; Pla de Convivència del centre Sant Francesc d'Assís, 2017; PGA del CEIP Guillem Ballester i Cerdó, 2019-20; PEC del col·legi de Sant Francesc d'Assís, 2017)

Taula 11: Participació amb les famílies (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		
				5. XERRADES D'AJUDA PER LA FORMACIÓ DELS ALUMNES I LES FAMÍLIES (POLICIA TUTOR, POLICIA NACIONAL I GUARDIA CIVIL).
Son Basca (SP)	x		Pla de Convivència	El centre es coordina amb el policia tutor i els serveis socials municipals per donar resposta a les situacions de conflicte, els quals parlen dels problemes d'absentisme, de conductes greu dels alumnes, d'educació vial i d'altres que es proposin tant des del centre com de l'Ajuntament. (Pla de Convivència del CEIP Son Basca, 2014, p.8)
Sa Graduada (SP)	x			“El Policia Tutor del poble fa intervencions en moments puntuals destinades a: famílies: entrega domicili personal de cartes informatives; alumnes: intervenció en situacions de conflicte i absentisme; grup: sessions d'educació vial i xerrades sobre temes bullying, noves tecnologies...” (PEC del CEIP Sa Graduada, 2017-18, p.9).
Vialfas (SP)	x		Pla de Convivència	Segons el Pla de Convivència de Vialfas (2019), el centre manté una estreta relació i bona coordinació amb els Serveis Socials, els quals es coordinen “per tal que la informació sobre famílies amb diverses problemàtiques flueixi en ambdós sentits per tal que les actuacions dutes a terme pels Serveis Socials i per l'escola vagin encaminades a uns objectius comuns” (p.10). També amb la Policia Local que du a terme “sessions d'educació viària que imparteixen a tots els cursos de Primària” (p.10), entre d'altres.
Tresorer Cladera (SP)	x		ROF	Segons el ROF del CEIP Tresorer Cladera (2018-19), el centre realitza xerrades amb el policia tutor i la guàrdia civil sols per la formació del personal del Centre.
Sant Francesc d'Assís (SP)	x		Pla de Convivència	“Amb els Serveis Socials de l'Ajuntament de sa Pobla es realitzen reunions mensuals per informar sobre l'absentisme i la problemàtica social de l'alumnat i les seves famílies” (Pla de Convivència del col·legi Sant Francesc d'Assís, 2017)
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		x		
Sant Francesc d'Assís (Muro)		x		

Font: (Pla de Convivència del CEIP Son Basca, 2014; PEC del CEIP Sa Graduada, 2017-18; Pla de Convivència de Vialfas, 2019; ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19; Pla de Convivència del col·legi Sant Francesc d'Assís, 2017)

Taula 12: Xerrades d'ajuda per la formació dels alumnes i les famílies (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		6. PLA D'ACOLLIMENT PER ALUMNES, FAMÍLIES I PERSONAL DOCENT I NO DOCENT.
Son Basca (SP)	x		Pla de Convivència	Segons el Pla de Convivència del Son Basca (2014), el centre compta amb un pla d'acollida de l'alumnat i de les famílies nouvingudes.
Sa Graduada (SP)	x			Segons el Pla d'Acollida del CEIP Sa Graduada (s.f.), les activitats que duen a terme per a les <u>famílies</u> són: jornada a portes obertes; carta a les famílies per convocar-se amb elles; formalització de matrícula; realització de reunions; la visita pel centre i la presentació d'APIMA. Per a l'acollida de <u>l'alumnat</u> , es tindrà en compte fomentar la integració dins el grup classe fent presentacions del grup; organitzar un grup d'acollida; visita guiada pel centre; treball cooperatiu per afavorir l'acollida; recull d'activitats d'acollida així com jocs de rotllana, dramatització, etc.; fomentar la comunicació i relacions amb activitats que comportin una immersió (vídeos, cançons, contes amb suport d'imatges, atlas...). Per a l'acollida del <u>professorat nou</u> , es farà una presentació d'acollida, una visita pel centre, una primera reunió explicant com s'estructura el centre, una informació per part del coordinador TIC (tecnologia de la informàtica i comunicació), i se li assignarà un professorat de referència el qual anirà introduint dia a dia les informacions necessàries.
Vialfas (SP)		x		
Tresorer Cladera (SP)	x			Segons el Pla d'Acollida del CEIP Tresorer Cladera (2018-19), "el centre estableix un protocol d'actuació i unes pautes determinades adreçat a l'alumne/i famílies" (p.3) amb l'objectiu de facilitar l'adaptació al centre, integrar-los a la vida diària de l'escola i de les activitats, incorporar a la família en el funcionament i activitats de l'escola. També presenta uns objectius pel professorat nouvingut com ara: facilitar la seva integració, informar-lo de la dinàmica i aspectes bàsics del funcionament del Centre, i posar-lo a disposició de totes les eines i recursos necessaris per al desenvolupament de la seva tasca docent.
Sant Francesc d'Assís (SP)		x		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)	x			Segons la PGA del CEIP Guillem Ballester i Cerdó (2019-20), el Pla d'Acolliment està previst per elaborar-lo.
Sant		x		

Francesc d'Assís (Muro)				
--------------------------------	--	--	--	--

Font: (Pla de Convivència del Son Basca, 2014; Pla d'Acollida del CEIP Sa Graduada (s.f.); Pla d'Acollida del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19; PGA del CEIP Guillem Ballester i Cerdó, 2019-20)

Taula 13: Pla d'acolliment (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		7. PROGRAMES DE MEDIACIÓ
Son Basca (SP)		x		
Sa Graduada (SP)	x		Pla de Convivència	El Pla de Convivència del CEIP Sa Graduada (2012), especifica que es demanarà formació per treballar-ho el curs vinent.
Vialfàs (SP)	x		Pla de Convivència	Algunes actuacions segons el Pla de Convivència de Vialfàs (2019) són: emprar un espai perquè els alumnes resolguin els seus conflictes dialogant entre ells; amonestació verbal per part del mestre/a; fer un registre d'incidència o una nota informativa a l'agenda apuntant la falta produïda; entrevista amb els pares.
Tresorer Cladera (SP)	x		ROF	Segons el ROF del CEIP Tresorer Cladera (2018-19), el centre posarà "especial esment als processos de mediació escolar i de negociació d'acords educatius, així com les correccions que corresponguin per a les conductes que incompleixen les normes de convivència" (p.4).
Sant Francesc d'Assís (SP)		x		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)	x		Pla de Convivència inclòs dins la PGA	El centre sols compta amb l'ajuda del coordinador del CEP i d'un professor de la UIB (Universitat de les Illes Balears) com a mediadors externs per "abordar les qüestions pedagògiques essencials per la reelaboració del PEC (PGA del CEIP Guillem Ballester i Cerdó, 2019-20, p.50).
Sant Francesc d'Assís (Muro)		x		

Font: (Pla de Convivència del CEIP Sa Graduada, 2012; Pla de Convivència de Vialfàs, 2019; ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19; PGA del CEIP Guillem Ballester i Cerdó, 2019-20)

Taula 14: Programes de mediació (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		8. PRÀCTIQUES RESTAURATIVES.
Son Basca (SP)	X		Pla de Convivència	El Pla de Convivència de Son Basca (2014), apunta que una de les accions que realitzen per a la prevenció de conflictes són les pràctiques restauratives centrades amb l'educació emocional.
Sa Graduada (SP)	X			Segons la PGA del CEIP Sa Graduada (2019-20), el professorat s'ha de formar "a través de l'Erasmus Plus basada en pràctiques restauratives i servei de mediació per poder donar resposta a la necessitat del centre a partir d'un pla d'actuació" (p.15).
Vialfas (SP)	X		Pla de Convivència	Segons el Pla de Convivència de Vialfas (2019), el centre segueix les pautes de les pràctiques restauratives com ara escoltar a l'alumne, deixar-lo expressar lliurement, dur tècniques d'autocontrol per controlar situacions de tensió, expressar per escrit què ha passat, comunicar al mestre qualsevol actitud que pugui atemptar contra les normes de convivència.
Tresorer Cladera (SP)	X		ROF	El centre du a terme pràctiques restauratives mitjançant activitats de cohesió de grups com a estratègia per prevenir els conflictes (ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19, p.58).
Sant Francesc d'Assís (SP)		X		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		X		
Sant Francesc d'Assís (Muro)		X		

Font: (Pla de Convivència de Son Basca, 2014; PGA del CEIP Sa Graduada, 2019-20; Pla de Convivència de Vialfas, 2019; ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19)

Taula 15: Pràctiques Restauratives (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		9. PROGRAMES DE TUTORIES ENTRE IGUALS.
Son Basca (SP)		X		

Sa Graduada (SP)	X		Pla de Convivència	Tal com indica el Pla de Convivència del CEIP Sa Graduada (2012), els professors organitzen “el grup de tal manera que tots puguin participar en la mesura de les seves possibilitats” (p.16), així com acompanyen els alumnes dins el procés d’ensenyança-aprenentatge, intercanvien estratègies i creen un clima de confiança i estimació en el qual l’infant se senti còmode per poder participar.
Vialfas (SP)		X		
Tresorer Cladera (SP)		X		
Sant Francesc d’Assís (SP)		X		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		X		
Sant Francesc d’Assís (Muro)		x		

Font: (Pla de Convivència del CEIP Sa Graduada, 2012)

Taula 16: Programes de tutories entre iguals (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l’Assetjament Escolar de les Illes Balears de l’Institut per a la Convivència i l’Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		10. EDUCACIÓ EMOCIONAL I COMPETÈNCIA SOCIAL.
Son Basca (SP)	X		Pla de Convivència	Segons el Pla de Convivència del Son Basca (2014), el curs 2013-14 es va fer un seminari d’educació emocional on tocaven els continguts del marc conceptual de les emocions; l’autoconeixement i autocontrol. Eines de gestió emocional; les relacions interpersonals; el treball cooperatiu; les pràctiques restauratives; les emocions a l’escola i l’educació de les emocions. Així i tot, el document no afirma que hagi estat actualitzat avui en dia i per tant, no podem corroborar si encara ara fan servir les mateixes accions.
Sa Graduada (SP)	X			Segons la PGA del CEIP Sa Graduada (2019-20), potencien l’educació emocional mitjançant l’acció tutorial.
Vialfas (SP)		X		
Tresorer Cladera (SP)	X		ROF	Segons el ROF del CEIP Tresorer Cladera (2018-19), el centre du a terme un “programa d’educació emocional de l’Associació Pa i Mel de sa Pobla per aquells grups que més ho necessitin” (p.58).

Sant Francesc d'Assís (SP)		X		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		X		
Sant Francesc d'Assís (Muro)		X		

Font: (Pla de Convivència del Son Basca, 2014; PGA del CEIP Sa Graduada, 2019-20; ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19)

Taula 17: Educació emocional i competència social (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		11. SOCIOGRAMES (CESC)
Son Basca (SP)		X		
Sa Graduada (SP)	X			Segons el PGA del CEIP Sa Graduada (2019-20), una de les activitats que formen part del pla de convivència és "l'aplicació de sociogrames (CESC) a Infantil (4 i 5 anys) i a Primària i anàlisi dels mateixos" (p.50).
Vialfas (SP)	X		Pla de Convivència	Al centre, segons el Pla de Convivència de Vialfas (2019) realitzen "el sociograma CESC a principi de curs a tots els cursos de primària" (p.13) per prevenir la violència per raó de gènere i l'assetjament escolar.
Tresorer Cladera (SP)	X		ROF	"En el centre es passa un sociograma CESC (Conductes i Experiències Socials a Classe), a finals del primer trimestre i un altre a final de curs, per tractar i fer el seguiment de possibles conflictes o conductes a controlar, als alumnes de cada nivell de Primària." (ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19, p. 58).
Sant Francesc d'Assís (SP)		X		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		X		
Sant Francesc d'Assís (Muro)		X		

Font: (PGA del CEIP Sa Graduada, 2019-20; Pla de Convivència de Vialfas, 2019; ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19)

Taula 18: Sociogrames (CESC) (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?		A quin document?	Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019)
	Sí	No		12. INTEGRACIÓ DE L'ALUMNAT AMB DISCAPACITATS I D'ALTRES NECESSITATS EDUCATIVES O SOCIALS.
Son Basca (SP)		X		
Sa Graduada (SP)		X		
Vialfas (SP)		X		
Tresorer Cladera (SP)		X		
Sant Francesc d'Assís (SP)		X		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		X		
Sant Francesc d'Assís (Muro)		X		

Taula 19: Integració de l'alumnat (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?			Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019)
	Sí	No		13. COEDUCACIÓ I FOMENT DE LA LLIBERTAT D'IDENTITAT DE GÈNERE I D'ORIENTACIÓ SEXUAL.
Son Basca (SP)		X		
Sa Graduada (SP)	x			Segons el PEC del centre Sa Graduada (2017-18), "l'ensenyament que hem d'impartir als infants ha d'esser igual i no sexista i l'hem de desenvolupar en el marc de la coeducació. Hem de treballar per eliminar les discriminacions per raó de sexe i no hem d'incórrer en tabús ni mites, ni hem d'apel·lar als rols tradicionals i diferenciats entre home i dona". (p.11)
Vialfas (SP)	X		Pla de Convivència	Segons el Pla de Convivència de Vialfàs (2019), el pla de coeducació "contemplarà la realització d'un estudi sobre la utilització de l'espai del pati durant els períodes d'esplai, per tal d'identificar possibles desajustaments o

				dominància de jocs estereotipats en alguns dels dos sexes” (p.7).
Tresorer Cladera (SP)	X		ROF	Segons el ROF del CEIP Tresorer Cladera (2018-19), el centre du “a terme activitats per afavorir la igualtat amb els col·lectius amb més risc” (p.59) juntament amb el coordinador de coeducació.
Sant Francesc d’Assís (SP)		X		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		X		
Sant Francesc d’Assís (Muro)		X		

Font: (PEC del centre Sa Graduada, 2017-18; Pla de Convivència de Vialfàs, 2019; ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19)

Taula 20: Coeducació (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?			Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l’Assetjament Escolar de les Illes Balears de l’Institut per a la Convivència i l’Èxit Escolar (2019)
	Sí	No		14. INTERCULTURALITAT
Son Basca (SP)		X		
Sa Graduada (SP)		X		
Vialfàs (SP)		X		
Tresorer Cladera (SP)	X		Pla de Convivència inclòs dins el PEC	Un dels objectius del centre segons el PEC del CEIP Tresorer Cladera (2017), és “continuar col·laborant i participant en activitats de tipus educatiu, social i cultural, organitzades per entitats privades o públiques amb aquest perfil” (p.22), com ara amb l’Ajuntament de sa Pobla.
Sant Francesc d’Assís (SP)		X		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		X		
Sant Francesc d’Assís (Muro)		X		

Font: (PEC del CEIP Tresorer Cladera, 2017)

Taula 21: Interculturalitat (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?			Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		
				15. ÚS DE LES TRIC I LA CIUTADANIA DIGITAL.
Son Basca (SP)		X		
Sa Graduada (SP)	X		Pla de Convivència	Tal com indica el Pla de Convivència del CEIP Sa Graduada (2012), fan ús de la competència digital per donar difusió del treball a favor de la convivència, també com a font d'informació per a analitzar conflictes sorgits arreu del món; per ensenyar als nens l'ús de les TIC, i realitzar activitats de formació per a tota la comunitat educativa per tal d'afavorir l'ús de les TIC.
Vialfas (SP)		X		
Tresorer Cladera (SP)		X		
Sant Francesc d'Assís (SP)		X		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)		X		
Sant Francesc d'Assís (Muro)		X		

Font: (Pla de Convivència del CEIP Sa Graduada, 2012)

Taula 22: Ús de les TRIC (elaboració pròpia)

Centres	Ho presenta?			Aportacions de cada centre pel que fa a les estratègies establertes segons el Protocol de Prevenció, Detecció i Intervenció de l'Assetjament Escolar de les Illes Balears de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (2019).
	Sí	No		
				16. FORMACIÓ DEL PROFESSORAT.
Son Basca (SP)	X		Pla de Convivència	El centre du a terme una formació del professorat en educació emocional i resolució de conflictes, fent un seminari de centre i participant en un curs organitzat per l'Ajuntament (Pla de Convivència de Son Basca, 2014).
Sa Graduada (SP)	X			Segons la PGA del CEIP Sa Graduada (2019-20), la majoria del claustre participarà en la formació en el centre sobre TIC durant tot el curs, gestionada a través del CEP d'Inca; en la formació de ROBOT-IB; Erasmus Plus, Shaining is carins: pràctiques restauratives i servei de mediació; i en la formació d'intercentres centres d'EP. - Institut de sa Pobla: matemàtiques i

				llengües.
Vialfas (SP)	X		Pla de Convivència	“El centre potenciarà la formació del professorat amb relació a la comissió de convivència, ja sigui a través de la difusió de cursos o seminaris relacionats amb aquesta temàtica, o bé mitjançant propostes més concretes planificades per la pròpia comissió” (Pla de Convivència de Vialfas, 2019, p.15).
Tresorer Cladera (SP)	X		ROF	El personal del Centre es formarà dins el pla de formació amb el policia tutor, la guàrdia civil... (ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19, p.58).
Sant Francesc d'Assís (SP)		X		
Guillem Ballester i Cerdó (Muro)	X		Pla de Convivència inclòs dins la PGA	Segons la PGA del CEIP Guillem Ballester i Cerdó (2019-20), la formació del centre ha estat de dos cursos escolars en Matemàtiques i ara, és formar-se d'una manera més pedagògica tractant temes com l'atenció a la diversitat, els projectes de treball, el treball cooperatiu, els espais/ambients i la comunicació escola-família.
Sant Francesc d'Assís (Muro)		X		

Font: (Pla de Convivència de Son Basca, 2014; PGA del CEIP Sa Graduada, 2019-20; Pla de Convivència de Vialfas, 2019; ROF del CEIP Tresorer Cladera, 2018-19; PGA del CEIP Guillem Ballester i Cerdó, 2019-20)

Taula 23: Formació del professorat (elaboració pròpia)

Tal com s'observen a les taules comparatives, podem veure que els centres públics compleixen més o menys el protocol de convivència que estableix el Govern de les Illes Balears, en comparació als centres concertats. Això no vol dir que aquests no ho treballin, simplement que a les webs no especifiquen tan detalladament com ho treballen. Com també passa amb els centres públics amb alguns programes que el protocol de convivència que estableix el Govern de les Illes Balears, ells no especifiquen si ho treballen o no als documents publicats a les seves webs. Ara bé, indagant per les webs oficials dels centres s'ha pogut veure que també fan ús d'altres estratègies com ara:

- Reunions de delegats d'alumnes, per parlar sobre els conflictes i donar una possible solució entre ells.
- Espais per afavorir la reflexió i la transmissió d'estratègies d'autocontrol de conducta i de relaxació i concentració.
- Tutories setmanals amb els Serveis Socials.
- Tallers, així com concursos de dibuixos i eslògans.

També hi participen altres comissions com ara:

- Serveis Socials
- PTSC (Professor Tècnic de Serveis a la Comunitat) de l'EOEP (Equips d'Orientació Educativa i Psicopedagogia), que segons Hernández, Santana, y Cruz (2007), ajuden amb “les demandes que passen a un centre, que inclou des de l'equip directiu fins a tots els professors que estan en el centre. És a dir, inclou a tots els serveis” (p.292).
- APIMA i AMPA. Segons Cabrera (2009) són espais creats per pares i mares per tal d'afavorir el desenvolupament i l'educació dels seus fills/es. Són l'espai de participació per excel·lència de les famílies.
- L'Institut per la Convivència i l'Èxit Escolar, que té com a principals funcions:
 1. Actuar com a òrgan permanent de recollida d'informació sobre la convivència escolar i promoure la investigació sobre diferents corrents i tendències.
 2. Analitzar la informació recollida sobre la convivència en els centres educatius de les Illes Balears i proposar els corresponents plans d'actuació.
 3. Proposar, a partir de les dades recollides, actuacions concretes i susceptibles d'adaptació, [...] (Decret 10/2008).

També cal dir que tracten el tema de la convivència i, sobretot, el tema de l'assetjament dins altres temes transversals com ara: la igualtat entre ambdós sexes i situacions de violència per qüestió de gènere, a partir de la comissió de coeducació que contemplarà la realització d'un estudi sobre la utilització de l'espai del pati durant els períodes d'esplai, per identificar possibles desajustaments o dominància de jocs estereotipats en alguns dels dos sexes; Alumnes transsexuals i transgènere, seguint les instruccions del Protocol de detecció, comunicació i actuacions per a alumnes transsexuals i transgènere redactat per la Direcció General d'Innovació i Comunitat Educativa de la Conselleria d'Educació i Universitat de les Illes Balears (PEC, 2019); la violència de gènere; pla d'acollida.

6. Conclusions

Tal com afirma Fernández (2008) la convivència compon un pilar bàsic pel bon funcionament d'un centre escolar implicant així a tota la comunitat educativa, ja que són els responsables de dur un bon clima que pugui triomfar en cada centre escolar.

El problema de la convivència en els centres, probablement suposa una de les preocupacions més destacades. Pareix que cada vegada, la convivència dins les aules provoca conflictes que, segons Moreno (2010), s'intenten solucionar a partir d'unes mesures de disciplina que, moltes vegades, no ajuda a aconseguir una bona convivència i molt menys, la inclusió educativa.

Cada un dels centres analitzats, davant l'aparició d'un conflicte, empra les mesures més apropiades en relació amb les característiques del seu centre i de diferent manera. Però són mesures que es poden trobar a qualsevol dels documents dels centres.

Tal com s'observa a la gràfica (annex 1), els programes de prevenció de conflictes que més s'empren són: la participació de les famílies, importantíssim per a ajudar a desenvolupar amb èxit aquestes propostes que constitueixen un pla de convivència. L'escola ha d'afavorir la participació amb les famílies en els processos de decisió relatius als temes de convivència. Els nins aprenen del que fan els seus relatius i si viuen en ambients familiars on sovint ment hi ha agressió i violència, els comportaments apresos a casa seran els que es duran a terme a l'escola; i la comissió de convivència, la qual ha de cooperar per aconseguir una bona convivència. En contrapartida, apareixen la integració de l'alumnat amb discapacitats i altres necessitats educatives o socials, els programes de tutories entre iguals, la interculturalitat i l'ús de les TRIC i la ciutadania digital, que són els que menys apareixen publicats als documents dels centres. De fet, essent centres situats en una població de molta diversitat cultural no estaria de més clarificar com treballarien aquests aspectes dins el tema de l'assetjament, convertint-se així, en centres més segurs pels pares i mares amb fills/es NESE o provinents d'altres cultures.

Quant a organitzar xerrades d'ajudes per la formació dels alumnes i les famílies amb el policia tutor, la Policia Nacional i la Guàrdia Civil, 5 dels 7 centres apunten que les duen a terme. També compten amb la col·laboració de la família, fer ús d'altres serveis

que puguin influir dins el bullying, també és un punt favorable, ja que els alumnes veuen altres referents pel tema.

Pel que fa a les pràctiques restauratives, s'ha observat que 4 dels 7 centres ho duen a terme però les que menor repercussió han tingut, són els programes de mediació, l'educació emocional i la coeducació. La mediació, segons Suárez (2008), consisteix en un intercanvi comunicatiu on hi ha la possibilitat de resoldre i arribar a un acord en cas d'un conflicte, amb l'ajuda d'una tercera persona que és objectiva (el mediador). L'educació emocional, també s'ha de valorar com un recurs per reforçar els valors inclusivament d'autoestima, acceptació, igualtat i respecte (Agustí y Soler, 2006). La coeducació, en canvi, és l'educació que es du sense que hi hagi discriminació per alguna raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social (Castilla, 2008). Per tant, són recursos eficaços que poden despertar la confiança d'un major nombre d'alumnes i professors.

A causa de tot el que s'ha exposat, és evident que encara que els centres duguin en marxa el camí cap a la millora de convivència, la informació publicada als documents és molt poc detallada com per conèixer exactament com i de quina manera treballen amb els programes i eines mencionats anteriorment. Per aquest motiu, la proposta d'aquest treball ha anat dirigida a analitzar el Pla de Convivència dels centres i veure si és suficient o no per ser una escola inclusiva i dur una bona convivència entre tots. Que un centre disposi d'eines necessàries per fer front als conflictes de bullying, no significa que aquest presenti manca de conflictes, sinó que treballa amb les eines i estratègies necessàries per millorar el clima de convivència. Per aquest motiu, la proposta d'aquest treball ha estat analitzar el Pla de Convivència de cada centre.

És necessari una feina conjunta de reflexió entre tots, per elaborar el Pla de Convivència, ja que aquest no és una feina fàcil. D'aquesta manera, tots els que formen part del centre, tindrien la mateixa oportunitat per aportar el seu gra d'arena opinant i formant part del seguiment i de l'avaluació de les estratègies anomenades anteriorment.

Per aconseguir-ho, seria important situar i col·laborar amb els alumnes des del primer moment, ja que són ells els principals protagonistes de l'Assetjament. D'aquesta manera, si entre tots elaboréssim les pautes de convivència parlades i elaborades per

tots, els alumnes se sentirien més protagonistes del prototip de convivència de la seva aula.

Per això, s'ha donat molta importància a les estratègies preventives, perquè és important i necessari proporcionar recursos als docents per així, saber enfrontar-se al conflicte. Però per prevenir-lo, és fonamental proporcionar als alumnes tots els recursos possibles per dirigir-lo d'una manera que pugui aprendre d'ell.

7. Bibliografía

- Arana, M., y Batista, N. (1999). La educación en valores: una propuesta pedagógica para la formación profesional. *Pedagogía Universitaria*. Vol 4 (3), 1-30.
- Arce, Ramón, Velasco, Judith, Novo, Mercedes, Fariña, Francisca. (2014) Elaboración y validación de una escala para la evaluación del acoso escolar. *Revista Iberoamericana de Psicología y Salud*. Recuperat de: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=245129173005>
- Bermúdez, M. P. (2000). *Déficit de autoestima. Evaluación, tratamiento y prevención en la infancia y adolescencia*. Madrid: Pirámide.
- Bisquerra, R., Colau C., Colau, P., Collel, J., Escudé, C. y Pérez- Escoda, N. (2014). *Prevención del acoso escolar con educación emocional*. Bilbao: Editorial desclée de Brouwer.
- Blanchard, M. y Muzás, E. (2007). *Acoso escolar. Desarrollo, prevención y herramientas de trabajo* (1a. ed.). Humanes (Madrid): Narcea.
- Blanco, A.E. (2012). Educación en valores. *Educación en valores. Volumen 1* (17), p. 120.
- Bolívar, A. (1998). *Educación en valores. Una educación de la ciudadanía*. Sevilla: Consejería de Educación y Ciencia de la Junta de Andalucía.
- Cabrera Muñoz, M. (2009). La importancia de la colaboración familia-escuela en la educación. *Innovación y experiencias educativas*, 16, 1-9. Recuperat el 22 de febrer de 2016 de: http://www.csicsif.es/andalucia/modules/mod_ense/revista/pdf/Numero_16/MARIA_CABRERA_1.pdf
- Castilla, A.B. (2008). Coeducación: Pautas para su desarrollo en los centros educativos. *Escuela Abierta*, 11, pp. 49-85
- Cepeda, E., & Caicedo, G. (2012). *Acoso escolar: caracterización, consecuencias y prevención*. Universidad Nacional de Colombia, Colombia.
- Cerezo, F. (1997). *Conductas agresivas en la edad escolar*. Madrid: Pirámide.
- Defensor del Pueblo. (2000). *Violencia Escolar: El Maltrato entre Iguales en Enseñanza Secundaria Obligatoria*. Madrid: Publicaciones del Defensor del Pueblo.
- Del Rey, R., & Ortega, R. (2019, enero 18). Violencia escolar: claves para comprenderla y afrontarla. *EA, Escuela Abierta*, volumen 10(1), 77-89. Recuperat a partir de <https://w3.ceuandalucia.es/ojs/index.php/EA/article/view/98>

- Díaz- Aguado, Ma J. (2006). *Del acoso escolar a la cooperación en las aulas*. Madrid: Pearson Educación, S. A.
- Escoda, M. (2016). Dades sobre assetjament escolar. *Anuari de l'educació de les Illes Balears*. 503-520.
- Farreras, C. (2020). Gobierno y autonomías debaten hoy si conceder el aprobado general. *La Vanguardia*. Recuperat de: <https://www.lavanguardia.com/vida/20200408/48384551094/coronavirus-clases-educacion-alumnos-calendario-escolar.html>
- Fernández, I. (2008). Los programas de ayuda para la mejora de la convivencia en Instituciones educativas. *Bordon*, 60(4), 137-150. Recuperat de <https://recyt.fecyt.es/index.php/BORDON/article/view/28874/15406>
- Gelabert, L., y Rodríguez, J. (2019). Pla d'Acció per l'Energia Sostenible i el Clima. Document I. PAESC. Recuperat de: <http://www.sapobla.cat/index.php/component/k2/item/784-bens-etnologics>
- GOIB. (s.f.). *Institut per a la convivència i l'èxit escolar*. Illes Balears: Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca. Recuperat de: http://www.caib.es/sites/convivexit/ca/mena_presentaciaa2/?campa=yes
- Goleman, D. (1996). *Inteligencia emocional* (1a. ed.). Barcelona: Kairós.
- González, M. (2009). Algo sobre la autoestima. Qué es y cómo se expresa. *Aula*, 11. Recuperat de <https://revistas.usal.es/index.php/0214-3402/article/view/3530/3550>
- Hernández, V., Santana, L.E., y Cruz, A. (2007). El asesoramiento de los equipos de orientación educativa y psicopedagógica (EOEP) en el contexto de los centros educativos: un estudio cualitativo. *Revista de Investigación Educativa*. 25(2), pp. 287-304
- Lavilla, L. (2011). Bullying: estrategias de prevención. *Pedagogía Magna*. (11), 275-287.
- Martínez, M y Hoyos, G. (2004). *¿Qué significa educar en valores hoy?*. Madrid: OEI
- MEC (2006). *Ley Orgánica 2/2006*, de 3 de mayo, de Educación. BOE no 106 de 4 de mayo de 2006.
- Medina-Perera, I.V., y Frausto-Crotte, L. (2018). Acoso escolar en niños y jóvenes de un centro de rehabilitación infantil en Quintana Roo. *Salud Quintana Roo*. Vol 11 (38), 22-27.

- McLoughlin, C., Meyricke, R., y Burgess, J. (2013). *Bullies in cyberspace: how rural and regional Australian youth perceive the problema of cyberbullying and its impact*. University of New England, Armidale, NSW, Australia.
- Moreno, F (2010). Mejorar la convivencia para avanzar en la inclusión. Una experiencia en un Instituto de Educación Secundaria. *Revista Educación Inclusiva* 3 (2), 113-123. Recuperat de <http://www.revistaeducacioninclusiva.es/index.php/REI/article/view/208>
- Muñoz Vivas, F. (2009). “Siento... Luego actuó”. *Crítica. Volumen* (964), 48- 53.
- Musalen, R., Castro, P. (2015). Qué se sabe de bullying. *Revista médica clínica Las Condes*, nº 26, 14-23.
- Naranjo, M. L. (2007). Autoestima: un factor relevante en la vida de la persona y tema esencial del proceso educativo. *Revista INIE*. Recuperat de <https://www.redalyc.org/pdf/447/44770311.pdf>
- Nicolás Guardiola, J.J. (2011). Acoso Escolar. *Archivos de Criminología, Seguridad Privada y Criminalística*, (7), 1-8.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford, UK: Blackwell.
- Olweus, D. (1998). *Conductas de acoso y amenaza entre escolares*. Madrid. Morata.
- PEC. Programa General Anual. Col·legi Sant Francesc d'Assís. Muro. (2017). Recuperat de: <http://sfassis.org/wp-content/uploads/2017/12/PEC-MURO.pdf>
- PEC. Projecte Educatiu de Centre. CEIP TRESORER CLADERA. (2017). Recuperat el maig de 2017, de: <https://drive.google.com/file/d/1rNyxSB4ueEiPV9Hp6Qysl1JYhe4QM6IY/view>
- PEC. Projecte Educatiu de Centre. CEIP SA GRADUADA (2018). Recuperat el 21 de juny de 2018, de: <http://www.sagraduadasapobla.com/wp-content/uploads/2010/11/PROJECTE-EDUCATIU-DE-CENTRE-2017-18OK.pdf>
- PEC. Projecte Educatiu de Centre. CEIP Vialfas. (2019). Recuperat el 21 de novembre de 2019, de: <http://ceipvialfas.com/wp-content/uploads/2014/10/DC050208-REV.-2-PROJECTE-EDUCATIU.pdf>
- PGA. Programa General Anual. CEIP Guillem Ballester i Cerdó. (2019). Recuperat el 29 d'octubre de 2019, de: <http://www.guillemballester.com/wp-content/uploads/2019/11/PGA-2019.pdf>
- Piñuel, I., y Oñate, A. (2007). *Informe Cisneros*. Universidad Autónoma y Politécnica de Madrid.

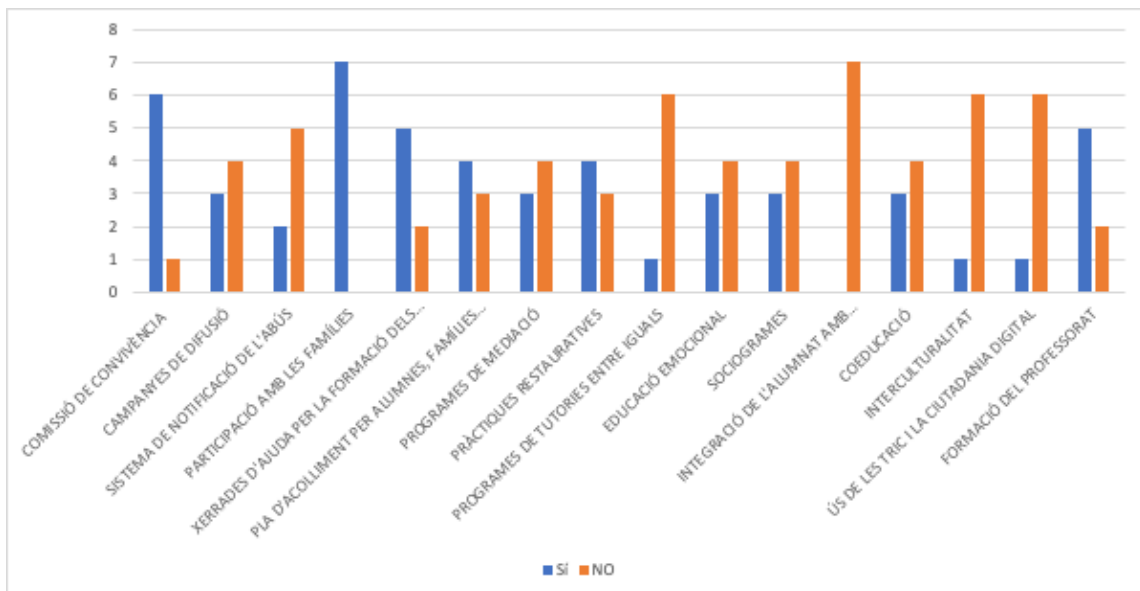
- Pla de Convivència. CEIP SA GRADUADA. (2012). Recuperat de: <http://www.sagraduadasapobla.com/wp-content/uploads/2010/11/PLA-DE-CONVIVÈNCIA-REVISAT-2012.pdf>
- Pla de Convivència. CEIP Son Basca. (2014). Recuperat el juny de 2014, de: <https://drive.google.com/file/d/0B11CLJo2mqiGM1kxZIJtLUVWbk0/view>
- Pla de Convivència. (2017). Col·legi Sant Francesc d'Assís. Recuperat de: <http://sapobla.sfassis.org/el-centre/documentaci/pla-de-convivencia>
- Pla de Convivència. CEIP VIALFÀS. (2019). Recuperat el 21 de novembre de 2019, de: <http://ceipvialfas.com/wp-content/uploads/2019/11/DC050212-REV.-2-Pla-Convivència.pdf>
- Quispe, V.M. (2017). *La autoestima*. Universidad César Vallejo, Perú.
- Roa, A. (2013). La educación emocional, el autoconcepto, la autoestima y su importancia en la infancia. *Edetania*. Recuperat de <https://revistas.ucv.es/index.php/Edetania/article/view/210/178>
- Serrano, A. (2006). *Acoso y violencia en la escuela: cómo detectar, prevenir y resolver el bullying*. España: Ariel.
- Smith, P. K., Pepler, D., y Rigby, K. (Ed.). (2004). *Bullying in schools. How successful can interventions be?*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Suárez, O. (2008). La Mediación y la visión positiva del conflicto en el aula, marco para una pedagogía para la convivencia. *Revista Diversidad Perspectivas en Psicología*, 4 (1),187-189. Recuperat de <http://www.redalyc.org/pdf/679/67940115.pdf>
- Sullivan, K., Cleary, M. y Sullivan, G. (2005). *Bullying en la enseñanza secundaria. El acoso escolar: cómo se presenta y cómo afrontarlo*. Barcelona: Ceac.
- Teruel, J. (2007). *Estrategias para prevenir el bullying en las aulas* (1a. ed.). Madrid: Pirámide.
- Tomàs, A. (2017-18). *El jovent de la immigració magrebina a sa Pobla* (Treball de Fi de Màster). Universitat de les Illes Balears, Mallorca.
- Tresgallo, E. (2008). Violencia escolar (“bullying”): Documento para padres y educadores. *REOP*, vol 19 (3), 328-333.
- Usategi, E y Del Valle, A.I. (2012). *Aprender a formar. Valores en la formación inicial del profesorado*. Vitoria-Gasteiz: Fundación Fernando Buesa Blanco Fundazioa.

Voors, W. (2000). *Bullying. El acoso escolar: el libro que todos los padres deben conocer.* (1a. ed.). Barcelona: Oniro.

Willard, N. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress.* America: Research Press.

8. Annexos

- Resultat de les estratègies utilitzades pels centres per a la prevenció del bullying segons les respectives pàgines webs.

(elaboració pròpia)